

наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 40 (1191) 1 КАСТРЫЧНІКА 2014 г.

Еўрапейскі дзень моваў у Магілёве

Еўрапейскі дзень моваў - адзначаецца 26 верасня, быў абелішчаны Радай Еўропы (і падтрыманы Еўрапейскім Звязам) у часе Еўрапейскага году моваў - 6 снежня 2001 г. Паняцце ёўрапейскіх мовы больш шырокое, яго не варта бываць з афіцыйнымі мовамі краін-чальцоў Еўразіі. Асноўная мэта дня - заахвочанне вывучэння і засваенне розных моваў ў школах, так і па-за іх межамі на працы ўсяго жыцця чалавека.

Захаванне і развіццё моваў, уключаючы малыя, дэкларуеца ў якасці афіцыйнай моўнай палітыкі Еўразіі. Сярод спосабаў дасягнення гэтага звычайна называюцца вывучэнне большым аўтам замежнай мовы і працы вывучэння моваў у спелым узросце. Асабліва падкрэсліваецца неабходнасць вывучэння некалькіх замежных моваў.

25 верасня магілёўская арганізацыя ТБМ імя Ф. Скарыны зладзіла мерапрыемства, прысвечанае Дню ёўрапейскіх моў - пешаходную аглядную экспкурсію па гістарычным цэнтру Магілёва. Экспурсія праводзілася ў незвычайнім фармаце - на 10 ёўрапейскіх мовах: беларускай, польскай, нямецкай, ідишы, іўрыце, украінскай і іншых. Асноўную частку вёў, як і звычайна пабеларуску, Алег Дзялякоў - старшыня ТБМ Магілёва, а

расійскай, ангельскай і німецкай да татарской і латышскай, а на іўрыце і ідишы давялося нават пачуць некалькі песеняў у выкананні Мілы Ізаксон. Імпрэзу асвятлялі прадстаўнікі незалежных СМІ і магілёўскае тэлебачанне. Асабістую падзяку неабходна выказаць нашым экспурсаводам: Аксане Бядай (німецкая і латышская мова), Фларыдзе Ліцінай (татарская мова), Марыне Лушчык (ангельская), Міле Ізаксон (ідиш і іўрыт), Ірыне Сомавай (расійская), Алена Громавай (украінская мова) і Магдалене Палучак (польская).

Алесь Сабалеўскі,
Аляксей Карпенка.
Фота
Алесі Сабалеўскага.

паведамленні з найкім цікавымі момантамі гісторыі горада на іншых мовах падрыхтавалі самі ўдзельнікі. Шматмоўным гаманком натоўпам экспурсанты наведалі Замковую гару (парк Горкага), габрэйскае школішча (месца знаходжання колішніх

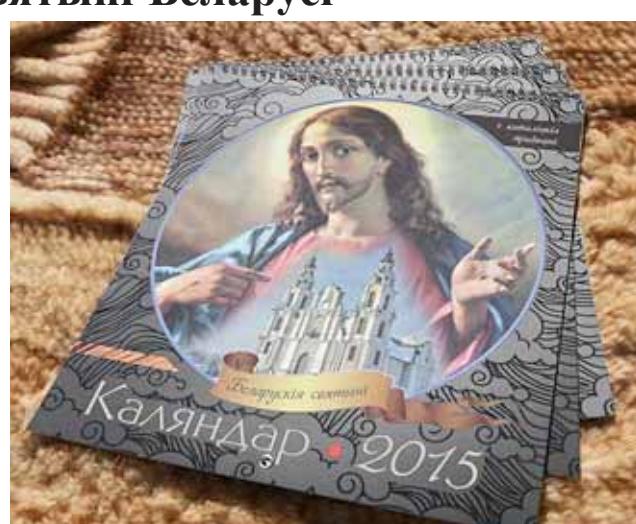
сінагогі на Дняпры), магілёўскую ратушу, месца знаходжання колішняга касцёла св. Казіміра і іншыя цікавыя месцы. Апроч расповеду пра гістарычныя месцы горада скарбам для слухаючых сталі мелодыі пачутых імі моваў - ад звычайных

Выйшаў каляндар на 2015 год "Катаўцкія святыні Беларусі"

Наш каляндар - гэта: прыгожыя фотаздымкі беларускіх святыняў, а таксама цікавая інфармацыя аб кожнай з іх. Упершыню - змешчаная на кожнай стронцы інфармацыя пра каталіцкія традыцыі, якія павінен ведаць кожны католік.

Catholic.by.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703 003 >

125 гадоў з дня нараджэння Францішка Аляшкевіча

Францішак АЛЯШКЕВІЧ (1889-1943), каталіцкі святар заходняга абраду, дзеяч беларускага хрысціянскага руху 20 ст., душпаstry.

Нарадзіўся 04.10.1889 у в. Дзядолайці Ашмянскага павета Віленскай губ. Паходзіў з сялянскай сям'і: бацькі - Язэп і Марыяна (з дому Каспяровіч) Аляшкевічы. У кнізе метрык Сольскага касцёла прозвішча Аляшкевіч запісана як Аляхновіч. Паводле пашпарта і рэвізскіх казак - Аляшкевіч, у іншых дакументах - Ляшкевіч. У траўні 1907 г. вытрымаў экзамен на званне аптэкарскага вучня пры экзаменацыйнай камісіі Маскоўскай навучальнай акругі. У 1909-1914 гг. вучыўся ў Віленскай духоўнай каталіцкай семінарыі. На правах сябра ўваходзіў у

беларускі гурток студэнтаў семінарыі. Пасвечаны ў святары ў 1914 г. Душпаstryскую дзейнасць распачаў у тым жа годзе. Працаўштага ў парафіях Віленскай дыяцэзіі (м. Канстанцінаў Надвілейскага дзяканата), пробашчам у мясцовасці Ўдзял Глыбоцкага дэканата (1917-1939). Удзельнічаў у працы 1-га з'езду беларускіх каталіцкіх святароў у Менску (24-25.05.1917). Сябар саюза ксяндзоў-беларусаў. Матэрыяльна падтрымліваў беларускія каталіцкія перыядычныя выданні ("Krynicá", "Chrysцijanskaja Dumka"). У ліку 15 святароў ад імя беларускага каталіцкага духавенства Заходняй Беларусі падпісаў мемарыял, прадстаўлены 19.05.1925 на агульнапольскай канферэнцыі біскупаў. Выступу-

паў за шырокое ўвядзенне беларускай мовы ў дадатковых набажэнствах на заходнебеларускіх ашпарах. Звяртаўся да вернікаў з казаннямі на беларускай мове. Прыхільнік Беларускай хрысціянскай дэмакратыі. Памёр у 1943 г.

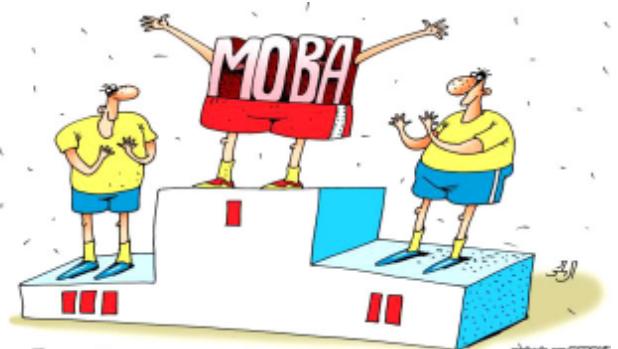
Bikinėdžia.

Бікінідžia.

Спартовы фестываль "Мова Суп" прайшоў у Менску

Фестываль прайшоў у Рэспубліканскім цэнтры алімпійскай падрыхтоўкі. Ідэя яго правядзення належыць зорным беларускім атлетам з дабрачыннага праекту "Мары збывающа", у тым ліку славутай плыўчыце Аляксандры Герасімі.

Галоўная адметнасць мерапрыемства - выбар беларускай мовы ў якасці пра-

цойнай.

- У гэты дзень мы ўсе будзем размаўляць на роднай беларускай мове і дамо магчымасць федэрэцыям і спартыўным клубам прэзентаваць свае віды спорту, - апанавала фэст Аляксандра Герасімі.

Дарэчы, Аляксандра не ўпершыню збірае на адной пляцоўцы прадстаўнікі беларускага спорту і звычайных беларусаў. Але ж цяперашні праект асаблівы, бо мае "моўны падзял".

Аматары здаровага ладу жыцця спаборнічалі ў шасці дысцыплінах: міні-футболе, стрытболе, лёгкай атлетыцы, плаванні, бадміntonе і гіравым спорце. Апроч таго, прапаноўваліся вясёлыя спаборніцтвы ў "штурлянні" на дальнасць мабільных телефонуці ў 30-мятровым забегу сярод мужчын з дзяўчынай на плячах.

Еўрападыё.

ЯШЧЭ ПРА ВЫРАЗЫ З КАМПАНЕНТАМ "ЯК"

У папярэдніх публікацыях ("Наша слова", 2014, № 33 і інш.) апісваліся некаторыя асаблівасці кампараптыўных фразеалагізмаў. Варта спыніцца яшча на асобных групах гэтых выразаў і спецыфіцы іх ужывання ў маўленні.

1. І так і так

Найчасцей узікненне таго ці іншага фразеалагізма звязана з метафарычным пераасэнаваннем адпаведнага свабоднага словазлучэння - пераносам назвы з адной з'явы на другую на аснове падабенства паміж імі. У аснове такога пераносу ляжыць прыхаванае параваннне, уяўная сувязь паміж дзвівомі з'явамі. Метафара, як пісаў у книзе "Французская стылістыка" (1909) Шарль Балі, - гэта "не што іншае, як параваннне, у якім розум пад упрыгом тэндэнцыі збліжаецца паніцце і канкрэтны предмет збліжае іх у адным слове" (ці спалученні слоў). Метафара і параваннне близкія паміж сабой, таму адзін трох можа пераходзіць у другі.

Асобныя выразы і сэння могуць ужывацца і так і так - то з паравальнымі злучнікамі як, то без яго (як прыхаванае параваннне): *як неба і зямля і неба і зямля; як нож у сэрца і нож у сэрца і пад*. Параўнаем, напрыклад: "Дома ад бацькі хаваешся і тут *як вады ў рот набраў*" (С. Грахоўскі) і "Што будзем рабіць, мужчыны? Чаго *вады ў рот набраў?*" (І. Пташнікаў). Або: "Валодзя ў іх нібы *перакаці-поле*" (В. Кадзетава) і "Адкуль яго прынесла, гэтае *перекаці-поле?* - з непрыязнансцю думай Пракоп пра Перапечку" (І. Сінажскі).

У "Зборніку беларускіх прыказак" (1874, с. 194) І. Насовіча на сваім алфавітным месцы прыводзіцца кампараптыўны выраз *як гары з плеч спала*. Гэты ж выраз у "Слоўніку фразеалагізмаў" (2008, т. 1, с. 294) пададзены ў такім афармленні: <*як> гара з плеч <зваляіся (скваляся)> у каго, чыих*. А яго рэалізацыя ў сучасным літаратурным маўленні пачвярджаецца дзеяніем ілюстрацыямі, у тым ліку і такім: *Як з плеч зваляіся гары, бык дружна крыкнулі "Ура-а-а!"* (К. Крапіва); *Можа, хутка адновім водаправод, тады з маіх плеч гары зваляіца* (М. Лынькоў); *Я так рада - скончыўся навучальны год. Як гары з плеч* (Л. Левановіч); *Прокурор прасягтлеў. Гара з плячай* (І. Аношкін).

У "Слоўніку фразеалагізмаў", апрача названых вышэй кампараптыўных выразаў, апісваюцца і іншыя, якія ў межах нормы функцыянуюць і без злучніка "як": <*як> заслона спала з вачай, <*як> кот наплакаў, <*як> не сваімі ногамі, <*як> сам не свой, <*як> чортам падышты, <*як> язык праглынуў*. Гэтыя і некаторыя іншыя выразы з цягам часу вызываюцца ад паравальнага злучніка, які звычайна рэдукуюцца, калі злівае слабую, не-прыдзеслоўную пазіцыю. Супастаўім, да прыкладу, ужыванне фразеалагізмаў *кот наплакаў, рукой падаць* у нескарочанай форме: *Паўднія працуеце, а працы як кот наплакаў* (М. Машара); *Ад Рыгі як рукой падаць узмор'е* (Ц. Гартны).*****

2. Зусім не...

У адной з папярэдніх публікаций ужо адзначалася, што прыкладна 70% кампараптыўных фразеалагізмаў належыць да прыслоўнікаў асаблівасціх, і што амаль усе яны сваі значэнне выяўляюць толькі ў спалучэнні са строга акрэсленымі словамі-суправаджальнікамі, найчастей дзеясловамі. Скажам, выраз *як мыш пад венікам* кантактуе толькі са словамі *сядзець* і абазначае "вельмі ціха, бясшумна ці спалохана". У Галі матын *характар*. У той жа час выраз *як мыш пад венікам* (А.

Васілевіч).

Аднак ёсьць калі 20 парадуальных звортаваў, якія не сцвярджаюць, а адмаўляюць дзеянне ці якую-небудзь прыкмету, уласціву папярэдняму слову-суправаджальніку. Так, выраз *як Заблоцкі на мыле ўжываеца* пры слове *зарабіць* і абазначае "зусім нічога, ніколік не (зарабіць)": *Даўней "Лейба Міхолаў"* павёз у *Варшаву* вагон цыбулі і пакуль завёз, бык *цыбулу ўся памерзла, і ён зарабіў як Заблоцкі на мыле* (К. Чорны).

Дарэчы, узікненне гэтага фразеалагізма, агульнага для беларускай мовы і польскай (*jak Zablocki na mydle*), звязваецца з легендай: купец Заблоцкі, каб не плаціць пошліны, вырашыў правезці кантрандай мыла, вымененое за граніцай на жытва, і схаваў яго на дне карабля, дзе яно размокла. Між іншым, пра гэту ёсьць у аповесці Л. Калюгі "Нядоля Заблоцкіх", дзе аўтар гумарыстычна прывязае легенду да сваіх персанажаў: "Край свету чулі пра Заблоцкага. Ведаюць, што з мылам быў заняўся гэты чалавек. Ведаюць, што не заработка, а ўтрага ў яго на гэтым тавары выйшла... А таго не ведаюць, што наш гэты чалавек - з Баркаўцоў, і ўсе тыя прыгоды не немаведама дзе, а паблізу гэтай вёскі рабіліся".

Часцей фразеалагізмы гэтай групікі суправаджальнікамі, у адрозненіі ад выразаў папярэдніх груп, выкарыстоўваюцца не дзеясловы, а лічбонікі і прыметнікі. Амаль усе выразы гэтай групікі страчваюцца інтанацыйную і сэнсавую адасобленасць, уласцівую паравальному звортам, семантычна збліжаюцца з акалічніцамі меры і ступені, выступаюць як узмацняльныя эпітэты да слоў-суправаджальнікаў. Сэнсавы змест гэтых выразаў перадаецца ў слоўніках словам *зусім*. Ён праясняецца толькі ў спалучэнні са словамі-суправаджальнікамі. Яны, як пісаў У.П. Жукаў, выконваюць тут сэнсараспазнавальную функцыю, становічаюць як бы элементам значэння гэтых выразаў.

Чатыры сінанімічныя фразеалагізмы ўжываюцца толькі з суправаджальнікамі-лічбонікамі адзін: *як вока ў лобе, як ёсць, як палец, як перст*. Напрыклад: *Ой, і не пытайся, любачка, адна я цяпер як вока ў лобе...* Усе мае за светам жывучы... (Л. Галубовіч); *А ў мяне же у Сумлічах астаслася адна як ёсць Волечка* (К. Чорны); *Я застаўся адзін як палец* (М. Паслядowіч). Што да выразу *як патяе кола ў возе*, то ў такой форме ён фіксуецца толькі ў беларускіх слоўніках, украінскіх (як *п'яте колесо у возі*) і польскіх (*jak piate kolo i wozu*). Гэты акалічнасна-прислоўны фразеалагізм, кампараптыўны па форме, склаліся пад упрыгом назоўнікавага выразу, аналагічнага па кампанентным складзе, але без кампанента-злучніка "як". Такі фразеалагізм са значэннем "лішні, непатрэбны чалавек" бытую ў шмат якіх мовах: *ням. das fünfte Rad am Wagen* (літаральна "пятае кола ў возе"), франц. *une cinquième roue d'un carrosse* (літаральна "пятое кола ў карэце"), руск. *пятое колесо в телеге*, чэшск. *rate kolo v vozu* і інш. (у беларускіх слоўніках не фіксуецца).

Як для пералічаных выразаў названага сінанімічнага рада, так і для іншых з абазначанай групікі характэрна экспрэсіўна-іранічная афарбоўка, а ў маўленні яны выкарыстоўваюцца як сродак стварэння камічнага эффекту, успрымана ў фразеалагічных адзінствах - вобразы, з жывой унутранай формай, амаль заўсёды з нерэальнымі вобразамі.

Рэдкім прыкладам фразеалагізмаў з неаднакаранёвымі суправаджальнікамі, выражанымі рознымі часцінамі мовы, з'яўляюцца тры сінанімічныя выразы: *як мёртваму кадзіла, як мёртваму прыпаркі, як хваробе кашаль* (ужываюцца пры словах *патрэбны, дапаможка*, абазні-

чайчы 'ніколькі, зусім не (патрэбны, дапаможка каму-небудзь)'; напрыклад: *А цяпер твая споведзь наможца мёртваму кадзіла* (Я. Колас).

Два сінанімічныя выразы са значэннем адмаўлення функцыянуюць у саюзе з дзеясловамі разбіраца, разумець: *як баран у бібліі, як свіння ў апельсінах*; да прыкладу: *Шэф у гэтай справе як баран у бібліі разумее* (Р. Няхай).

Пералічым іншыя фразеалагізмы з дзеясловамі-суправаджальнікамі, лексічнае значэнне якіх адмаўляеца гэтымі фразеалагізмамі: *як вол да карэты* (прысыцся, прыдаца), *як сабака палку* (любіць, кахаць), *як свае вушы* (бачыць, пабачыць, убачыць), *як свіні сядло* (ісці, падходзіць).

Два сінанімічныя фразеалагізмы ўжываюцца з суправаджальнікамі-назоўнікамі *карысці, толку, помачы* і абазначаюць "зусім ніякай (карысці і пад. ад каго-, чаго-н.)": *як ад (3) казла малака, як з раку смаку*. Адзін прыклад: *Размова з каралевай атрымалася цяжкай, працяглай і безвзынковай*. *Карысці - як з раку смаку. Соф'я ні ў чым не прызналася* (А. Бутэвіч).

3. У сэнсе 'зусім'

У гэтай невялікай групікі суправаджальнікамі, у адрозненіі ад выразаў папярэдніх груп, выкарыстоўваюцца не дзеясловы, а лічбонікі і прыметнікі. Амаль усе выразы гэтай групікі страчваюцца інтанацыйную і сэнсавую адасобленасць, уласцівую паравальному звортам, семантычна збліжаюцца з акалічніцамі меры і ступені, выступаюць як узмацняльныя эпітэты да слоў-суправаджальнікаў. Яны, як пісаў У.П. Жукаў, выконваюць тут сэнсараспазнавальную функцыю, становічаюць як бы элементам значэння гэтых выразаў.

Чатыры сінанімічныя фразеалагізмы ўжываюцца толькі з суправаджальнікамі-лічбонікамі адзін: *як вока ў лобе, як ёсць, як палец, як перст*.

Напрыклад: *Ой, і не пытайся, любачка, адна я цяпер як вока ў лобе...* Усе мае за светам жывучы... (Л. Галубовіч); *А ў мяне же у Сумлічах астаслася адна як ёсць Волечка* (К. Чорны); *Я застаўся адзін як палец* (М. Паслядowіч). Што да выразу *як патяе кола ў возе*, то ў такой форме ён фіксуецца толькі ў беларускіх слоўніках, украінскіх (як *п'яте колесо у возі*) і польскіх (*jak piate kolo i wozu*). Гэты акалічнасна-прислоўны фразеалагізм, кампараптыўны па форме, склаліся пад упрыгом назоўнікавага выразу, аналагічнага па кампанентным складзе, але без кампанента-злучніка "як". Такі фразеалагізм са значэннем "лішні, непатрэбны чалавек" бытую ў шмат якіх мовах: *ням. das fünfte Rad am Wagen* (літаральна "пятае кола ў возе"), франц. *une cinquième roue d'un carrosse* (літаральна "пятое колесо в телеге"), руск. *пятое колесо в телеге*, чэшск. *rate kolo v vozu* і інш. (у беларускіх слоўніках не фіксуецца).

Яшчэ чатыры выразы спалучваюцца з суправаджальнікамі-прыметнікамі: (голы) *як бубен* (пра луг, поле, поплаў, выган і пад.), (сівы) *як голуб*, (глухі) *як пень*, (сівы, белы) *як лунь*.

Весьма амаль заўсёды выразы гэтай групікі страчваюцца толькі з прыметнікам суправаджальнікам: *(цікавы) як Марцін да кавы, (патрэбны, неабходны) як паветра, (стары) як свет, (бледны, худы) як смерч і інш.* Выраз *як палатно спалучаецца* з прыметнікамі *белы, бледны* і дзеясловамі *зялянец, пабялец*; напрыклад: *Людміла была белая як палатно* (А. Кудравец); *Косцік зялянец* (С. Баранавых).

1709 г. пад Палтавай і закончылася перамогай над шведамі. Па ідзе выраз павінен бы звязвацца з суправаджальнікам-дзеясловам *загінць*, але паравае скарочаныя кантэксты ў сучасным друку: *прагарыць як швед пад Палтавай* (В. Блакіт); *праваўліся на першым экзамене як швед пад Палтавай* (Г. Марчук); *прааўту ты цяпер як швед пад Палтавай* (А. Махнach). І ў часы В. Дуніна-Марцінкевіча выраз ужываліся ўжо не з дзеясловам *загінць*. У "Пінскай шляхе" Кутorga кажа пра сябе: *Які тут у чорта разум, калі так неасцярожна панаўся ў бяду бы швед пад Палтавай*. У "Зборніку беларускіх прыказак" I.I. Насовіча выраз падаецца з тлумачэннем: "Кажуць пра таго, хто прыйграўся ці пратіў сваёй маёмесці".

4. У сэнсе 'вельмі'

Блізкі да папярэдніх групікі выразы, якія ў "Слоўніку фразеалагізмаў" тлумачацца словам *вельмі*. Амаль ва ўсіх гэтых выразах вобразная матывіроўка зацемненая або наогул страчана для сучаснага стану мовы. Разам з тым усе выразы гэтай групікі маюць узмачняльнае значэнне, якое рэалізуецца пры ўзделе пэўнага слова-суправаджальніка.

Пра выразы аналогічнага тыпу У.П. Жукаў пісаў: "Найменшай ступенню семантычнай самастойнасці надзелены такія фразеалагізмы, уласнае значэнне якіх цяжкі ўстанавіць. Яны семантычна элементарныя. Іх значэнне можа быць перададзена толькі такім словам, якое ў сваю чаргу не паддаецца (або амаль не паддаецца) раскладанню на элементарныя сэнсавыя часткі... Значэнне такіх фразеалагізмаў як бы дапрацоўваецца за кошт слоў-суправаджальнікаў, якія выконваюць функцыю семантычных канкрэтызатораў, к

Становячыся часткай фразеалагізма, як зазначыў вядомы рускі фразеолаг В.М. Макіенка, "імя ўласнае страчае сувязь з канкрэтнай асобай ці аб'ектам, г.зн. вычэрпвае сваю анамастычную функцыю. Яно перастае быць перадачай гранічнай адзінкавасці... і пачынае абагульняць, значыць, выконваць функцыю імя агульнага". Такі кампанент (з былога ўласнага назоўніка) не мае ў складзе фразеалагізма свайго самастойнага значэння і павінен пісацца з малой літары, калі трываецца логікі, а не традыцыі і "фанатычнага кансерватызму" (Л.А. Булахоўскі) у арфаграфіі. Напісанне такіх фразеалагізмаў з вялікай літары перашкаджае ўспрыманню фразеалагізма, бо штучна нібы аднаўляе этымалагічнае значэнне яго частак - асобныхх слоў, без патрэбы актуалізуе гэтыя часткі.

Адзначым, дарэчы, што ў "Слоўніку фразеалагізмаў" (2008), насуперак жаданню яго складальніка, кампаненты з былых уласных назоў-нікаў усюды пададзены з вялікай літары: *як Заблоцкі на мыле, як ксёндз Магдусі, як Мамай прайшоў, як Марка па пекле, як швед пад Палтавай і інш.*

Доўгі час пры пунктуацыйным афармленні фразеалагізмаў перавага аддавалася граматычнаму прынцыпу. У дарзвалоўцыйных парэміялагічных зборніках І. Насовіча, Е. Раманава, Я. Ляцкага, М. Федароўскага паслядоўна раздзяляюцца коскай фразеалагічных кампаненты, звязаныя паўторнымі злучнікамі: *ні ёз, ні мё; ні ў кола, ні ў мяла* і г.д. Раздзяляльная коска абавязкова ставілася і ва ўсіх іншых выпадках, дзе, згодна з правіламі, яна павінна быць ў свободных канструкцыях аналагічнай структуры, скажам, перад злучнікам *як: спіць, як піньку прадаўши; гол, як сакол; сказаў, як звязаў.*

У 1959 г. выйшлі ўдакладненныя "Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі", у якіх упершыню пунктуацыя пры фразеалагізмах за-сноўваеща ўжо не на граматычным, а на сэнсавым прынцыпе. У слоўніках пазнейшага часу - БРС (1962) і ТСБМ (1977 - 1984) - больш-менш паслядоўна ўлічваецца семантычная непадзельнасць фразеалагізмаў і сэнсавая аснова пунктуацыі. Так, падаюцца без знакаў прыпынку: *то бокам то скокам*, (бегчы) *як на пажар*, (ве-даць) *як аблупленага* і г.д.

Аднак і ў сённяшнім друку нярэдка сустракаюцца парушэнні пунктуацыйных нормаў. Вось некаторыя з іх, звязаныя з ужываннем кам- пааратуўных выразаў:

1. Ужыванне коскі пры фразеалагізмах са злучнікамі *як, што, нібы,* якія знаходзяцца ў пачатку або ў сярэдзіне фразеалагізма: *Што стала, як укопана...; Не бачыць яму паветкі, як сваіх вушэй; Дваццаць гадкоў мей, як лёду.*

2. Выдзяленне коскамі фразеалагічнага кампанента (аднаго і больш). Так, без усякай матываціі разрываюца на часткі, рэжуща па жывому, напрыклад, фразеалагізмы *як ветрам здзымула, як у ваду кануў*: Затым усмешку з яго вуснаў, нібы *ветрам, здзымула; І нават ён, нібыта ў воду, кануў, мой добры сябра, Косця Верабей*.

І яшчэ адна заўвага, звязаная ўжо не з пунктуацыяй. У нашых слоўніках крайне непаслядоўна апісваюцца кампаратыўныя фразеалігізмы з суправаджальнікамі. Напрыклад, у ТСБМ: *баяцца як агню* (т. 1, с. 355); *глухі як пень* (т. 2, с. 58); *стары як свет* (т. 5, кн. 1, с. 313); *трэба як сабаку пятая нага* (т. 5, кн. 1, с. 539). Або ў "Фразеалагічным слоўніку мовы твораў Я. Коласа": *голы як бубен; усе як адзін; адзін як палец.*

Іван Лепешаў.

ДЗЕ ПАМЫЛКІ, А ДЗЕ...

Вядомы беларускі лінгвіст доктар філалагічных навук (1963), член-карэспандэнт НАН Беларусі (1969), заслужаны дзеяч науки БССР (1978), лаўрэат Дзяржаўной прэміі СССР (1971), лаўрэат Дзяржаўной прэміі Рэспублікі Беларусь (2000) **Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч** пайшла з зямнога жыцця 24.11.2003. На вялікі жаль, у некаторых артыкулах калег Юзэфы Фларыянаўны і, што прыкра і абуральна, у многіх дзяржаўных энцыклапедычных даведніках Беларусі дата смерці яе падаецца няправильна - 24.11.2002. Гэта бачым у наступных публікацыях: Л.П. Кунцэвіч. Руплівая даследчыца роднай мовы // Веды. 2009, 12 студзеня, с. 7; В.М. Курцова. Шчыраванне роднаму слову // Веды 2011, 1 жніўня, с. 6; Л.П. Кунцэвіч. Руплівы даследчык роднай мовы (да 100-годдзя з дня нараджэння Ю.Ф. Мацкевіч) // Беларуская лінгвістыка. 2011. Выпуск 67, с. 173; Республика Беларусь. Энциклопедыя. Том 4. Минск. 2007, с. 680; Большой белорусский энциклопедический словарь. 2011. Минск. "Беларуская энцыклапедыя імя Петrusya Brojki". Главный редактор Т.В. Белова, с. 211.

рыянаўна Мацкевіч (Да 60-годдзя з дня нараджэння)" напісаў: "Як буйнейшы і вядомы спецыяліст па беларускай дыялекталогіі, ініцыятыўны арганізатор наукоўска-даследчай працы і аўтар шматлікіх і грунтоўных наукоўскіх прац Ю.Ф. Мацкевічу 1968 г. абрана ў члены-карэспандэнты АН БССР". "З лёгкай рукі" А.А. Крывіцкага гэта памылка (1968, а не 1969) паўтарылася ў публікацыях П.А. Міхайлava [гл. "Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч (Да 70-годдзя з дня нараджэння)" // Беларуская лінгвістыка. Выпуск 20. 1981, с. 79], яго ж [гл. "Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч (Да 80-годдзя з дня нараджэння)" // Беларуская лінгвістыка. Выпуск 40. 1992, с. 73], Л.П. Кунцэвіч [гл. "Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч (Да 85-годдзя з дня нараджэння)" // Беларуская лінгвістыка. Выпуск 46. 1996, с. 89] яе ж [гл. "Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч (Да 90-годдзя з дня нараджэння)" // Весці Нацыянальнай акадэміі науک Беларусі. Серыя гуманітарных наукаў. 2001, с. 144; яго ж [гл. "Руплівы даследчык роднай мовы (да 100-годдзя з дня нараджэння Ю.Ф. Мацкевіч)" // Беларуская лінгвістыка. Выпуск 67, с. 173], Ф.Д.

Пасля ўбачанага аўтар гэтых радкоў звярнуўся ў выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" і паказаў гэтую прыкрую памылку. Загадчыца рэдакцыі літаратуры і мастацтва выдавецтва паглядзела ў картатэку імён персаналій вучоных і дзеячаў культуры Беларусі і сказала мене, што ў Клімчука [гл. "Юзэфа Фларыяна" Мацкевіч (да 90-годдзя з дня нараджэння) // Беларуская лінгвістыка. Выпуск 51. 2001, с. 94]. Праўда цешыць тое, што ўсе беларускія энцыклапедычныя даведнікі падаюць год выбрання Ю.Ф. Мацкевіч членам-карэспандэнтам правільна.

Л.П. Кунцэвіч у сваім артыкуле "Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч (да 85-годдзя з дня нараджэння)" (гл. "Беларуская лінгвістыка". Выпуск 46, 1996, с. 89) і В.М. Курцова ў сваіх артыкулах "Даследчык народных скарбаў" (гл. "Літаратура і мастацтва" 2011, 12 жніўня, с. 5) і "Шчыраванне роднаму слову" (гл. "Веды". 2011, 3 кастрычніка, с. 6) пішуць, што Ю.Ф. Мацкевіч напісала звыш 80 навуковых прац у галіне дыялекталогіі і гісторыі беларускай мовы. Адносна гэтага сцвярджэння неабходна сказаць наступнае. Я.М. Рамановіч і аўтар гэтых

Мацкевич Юзэфа Флорянавна (27.7.1911, д. Ухл€ Чашніцкага р-на - 23.11.2002). Праўда, ёсьць публікацыі і даведнікі, дзе дата адыходу ў іншы свет Юзэфы Фларыянаўны Мацкевіч прыводзіцца правільная. Прыводзім гэтыя прыклады: Т.М. Трухан. Юзэфа Фларыянаўна Мацкевіч (Да 95-годдзя з дня нараджэння) // Весці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных науак. 2006, № 3, с. 124; І.У. Саламеевіч. Мацкевіч Юзэфа Фларыянаўна. // Беларускі фальклор. Энцыклапедыя. Л-Я. Том 2. 2006, с. 127; Мацкевіч Юзэфа Фларыянаўна (27.7.1911 - 24.11.2003) - мовазнавец, член-карэспандэнт з 1969, заслужаны дзеяч науки БССР (1978), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1971), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь (2000) // Адзяленне гуманітарных науак і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі науку Беларусі. Да 75-годдзя з дня заснавання. 2011, с. 98).

стунас. Я.М. Рамановіч і гаутаргіты радкоў займаюцца вывучэннем навуковай дзейнасці Ю.Ф. Мацкевіч і сістэматызацыяй, бібліографіяй яе навуковых прац. Я.М. Рамановіч у сваім спісе падае 102 пазыцыі прац Ю.Ф. Мацкевіч (гл. кнігу "Жывое наша слова. Дыялекталагічны зборнік. Да 90-годдзя члена-карэспандэнта НАН Беларусі Ю.Ф. Мацкевіч. 2001, сс. 10-19). Трэба назначыць, што ў спіс прац Юзэфы Фларыянаўны, прыведзены ў названым вышэй зборніку Я.М. Рамановіч, увайшлі не ўсе апублікаваныя працы Ю.Ф. Мацкевіч, асарабілаваныя працы, што выйшлі ў свет у замежных выданнях, а таксама некаторыя публікацыі, якія былі выпушчаны ў айчынных выданнях. Так, у спісе, падрыхтаваным Я.М. Рамановіч, адсутнічаюць навуковыя працы, у якіх прымаўшая ўдзел Ю.Ф. Мацкевіч: J. Mackiewicz, A. Muraszka, A. Obrebska-Jablonska. O niektórych gramatycznych osobliwościach gwar białoruskich // Slavia orientalis. XI, 1, 1962; Ю.Ф.

98).
Беларускі мовазнавец Ю.Ф. Мацкевіч выбрана членам-карэспандэнтам у 1969 годзе. На жаль, адноса часу абрання яе членам-карэспандэнтам у друку таксама ідуць памылкі. Так, А.А. Крывіцкі на с. 84 часопіса "Беларуская лінгвістыка" (вып. 1) у артыкуле "Юзэфа Фла- Slavia officinalis. XI, 1. 1962; Ю.Ф. Мацкевіч, А. Г. Мурашко, А.В. Орешонкова. Об итогах работы по составлению атласа белорусских народных говоров // Вопросы диалектологии восточнославянских языков. М., 1964; Ю.Ф. Мацкевіч, Е.И. Гринавецкене, Е.М. Романович, Е.И. Чеберук. О некоторых белорусско-

польских изолексах // Rozprawy Komisji Językowej LTN, t. XXXII, 1986; Ю. Мацкевич, Л. Молчанова. Лексический атлас белорусских народных говоров // За передовую науку. 1986, 6 июня, с. 5 і інш.

З'явіся на свет "Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча" (1979-1986) у пяці тамах. Ю.Ф. Мацкевіч з'яўляецца суаўтарам у кожным з гэтых пяці тамоў. Усе гэтыя тамы выходзілі ў розныя гады (1979, 1980, 1982, 1984 і 1986). У спісе прац, падрыхтаваных Я.М. Рамановіч, усе тамы гэтага слоўніка пададзены пад адной пазіцыяй (67), а павінны былі быць разнесены на пяць пазіцый.

верасня 1992 года). Дарэчы, дэзынфармацыя, наўмысная тэндэнцыйнасць В.П. Лемцюговай паўтарылася ў выданні "Аддзяленне гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Да 75-годдзя з дня заснавання" (Мн., "Беларуская навука". 2011) у артыкуле "Бірыла Мікалай Васільевіч, акадэмік-са-кратар Аддзялення грамадскіх навук Акадэміі навук БССР у 1977-1992 гадах" (с. 68), дзе таксама напісаны: "За

Як бачым з аналізу, член карэспандэнт НАН Беларусі Ю.Ф. Мацкевіч з'яўляецца аўтарам не 80 навуковых прац, якіх з'яўляюць у друку Л.П. Кунцэвіч і В.М. Курцова а дзесяці каля 120 публікаций.

У часопісе "Весці Акадэміі навук Беларусі. Серыя гуманітарных навук" 1993, № 1, сс. 110-111 быў апублікованы артыкул "**Мікалаі
Васільевіч Бірыла**", напісаны Г.У.
Арашонкавай і В.П. Лемцюговай, у
якім на старонцы 111 аўтары пішуць
"Сорак п'ять гадоў натхнёнаі творчай
працы аддаў М.В. Бірыла службені
філалагічнай навуцы. За перыяд сваёй
навуковай дзейнасці ён апублікаваў
каля 100 навуковых прац, прысве-
чаных актуальным пытанням белару-
скуга мовазнаўства".

У 2000 годзе пабачыў све-
зборнік навуковых артыкулаў "Бела-
руская мова і мовазнаўства. Да 75-
годдзя акадэміка М.В. Бірылы". Збо-
рнік пачынаецца з артыкула І.К. Гер-
мановіча "М.В. Бірыла як мова
знавець", у якім падрабязна прасоч-
ваецца жыццёвы і навуковы шлях
вядомага беларускага мовазнаўца
акадэміка АН БССР Мікалая Васі-
льевіча Бірылы (1923-1992). Арты-
кул завяршаецца спісам навуковых
прац М.В. Бірылы, якія выйшлі пры-
жыцці аўтара і пасля яго адыходу
іншы свет. Спіс налічвае 118 пазіцый.
Сюды неабходна дадаць яшчэ адну
працу М.В. Бірылы, падрыхтаваную
да друку В.М. Курцовой і названую

ей "Слоўнік Капыльшчыны". Гэтак лексічны дадатак да кандыдацкай дысертациі М.В. Бірылы "Гаворю Чырвонаслабодскага раёна Бабруйскай вобласці" (1953). Працу "Слоўнік Капыльшчыны" В.М. Курцова змясціла ў кнізе "Беларуская дыялекталогія. Матэрыялы і даследаванні. Зборнік наўковых артыкулаў. Выпуск 3". Мн., "Беларуская наука". 2014, сс. 5-23.

Такім чынам, канчатковы спільны ўклад з археолагічнай та генетычнай наукаў паводле вынікаў даследаванняў, якія былі праведзеныя на археалагічных паселішчах у в. Стары Сонч і в. Красногорка, паказвае, што прадкамі сучасных беларусаў былі складаць племена, якія жывалі на тэрыторыі Беларусі ў VI—VII стст. н.э.

І вось у 2004 годзе ў 54 выпу-
ску часопіса "Беларуская лінгвісты-
ка" з'яўіся артыкул В.П. Лемцогово-
вай "Мікалай Васільевіч Бірыла (Да-
80-годдзя з дня нараджэння)", дзе на-
дваццатай старонцы штогодніка чы-
таем: "За час сваёй навуковай дзей-
насці Мікалай Васільевіч [Бірыла]
напісаў і апублікаваў звыш 200 на-
вуковых прац". Хоць, як было ад-
значана вышэй, у артыкуле "Мікалай
Васільевіч Бірыла", напісаным той жа
В.П. Лемцоговай у сусідстве з Г.У.
Арашонкавай, было сказана, што "зад-
перыяд сваёй навуковай дзейнасці ён
[М.В. Бірыла] апублікаваў каля 100

навуковых прац". Артыкул "Мікалай Васільевіч Бірыла", падрыхтаваны Г.У. Арашонкавай і В.П. Лемцюговай, быў напісаны і апублікованы ў 1993 годзе, калі М.В. Бірылы ўжо не было ў жыцці (ён пайшоў у іншы свет 30 верасня 1992 года). Дарэчы, дэзынфармацыя, наўмысная тэндэнцыйнасць В.П. Лемцюговай паўтарылася ў выданні "Аддзяленне гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Да 75-годдзя з дня заснавання" (Мн., "Беларуская навука". 2011) у артыкуле "Бірыла Мікалай Васільевіч, акадэмік-сакратар Аддзялення грамадскіх навук Акадэміі навук БССР у 1977-1992 гадах" (с. 68), дзе таксама напісаны: "За час сваёй навуковай дзейнасці М.В. Бірыла апублікаваў звыш 200 навуковых прац".

Статыстыка, асабліва ў на-
вукы, у навуковых публікацыях, па-
вінна быць аб'ектыўнай, дзе не дара-
вальны прыпіскі, тым больш на ўсе
сто і больш працэнтая

Да акадэміка М.В. Бірылы ақадэмікам-сакратаром Аддзялення грамадскіх навук АН БССР быў ака-дэмік **К.П. Буслай**, і ў згаданым вышэй даведніку на с. 64 сказана: "Усяго К.П. Буславым было апубліка-вана больш за 80 навуковых прац"; і ніхто не напісаў, што ён апублікаваў 180 або 280 прац. Раней, у 1960-1967 гадах, аддзяленне ўзначальваў ака-дэмік **Ц.С. Гарбуной**. Ён з'яўляецца аўтарам звыш 20 навуковых прац, у тым ліку 7 манаграфій і брашур. Па-дадзена тут усё аб'ектыўна, без якіх бы там не было перабольшвання. Да ака-дэміка Ц.С. Гарбунова Аддзя-ленне грамадскіх навук АН БССР у 1943-1960 гадах узначальваў вядомы гісторык ака-дэмік АН БССР У.М. Перцаў. У даведніку паказана, што "Уладзімір Мікалаеўіч з'яўляецца аўтарам больш як 60 навуковых прац, у тым ліку 5 манаграфій". И без ніякіх прыпісак. Ака-дэмік **У.М. Перцаў** аддаў самаахвярнаму слу-жэнню навуцы калі шасцідзесяці гадоў. І ніхто не падумаў ні ў гэтым даведніку, ні ў іншых месцах напісаць, скажам, лічбу 160 ці 260 замест пра-вільной і аб'ектыўной лічбы 60.

І ў заключэнні свайго артыкула лічым неабходным звярнуць увагу на яшчэ адзін прыкры недагляд. І ён, на вялікі жаль, з практикі выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі. У 2006 годзе ў выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя" імя Петруся Броўкі выйшла ў свет выданне "Беларускі фальклор. Энцыклапедыя". Л.-Я. Том 2. На 716 старонцы гэтай працы змешчаны артыкул **"Цішчанка Іван Кірылавіч"**, прысвежаны вядомаму беларускаму фалькларысту, ліатартуразнаўцу і педагогу. На вялікі жаль, гэты артыкул забяспечаны фатаграфіяй не Цішчанкі Івана Кірылавіча, а фатографіяй Цішчанкі Івана Рыгоравіча - вядомага беларускага хіміка-арганіка, члена-карэспандэнта АН БССР, прафесара ГДУ.

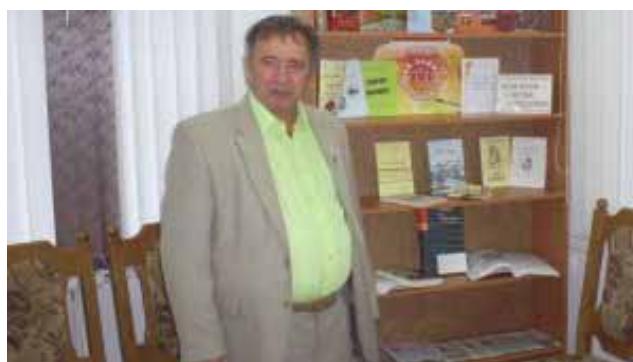
*Мікалаі Крыўко,
вядучы навуковы
супрацоўнік
Цэнтра даследаванняў
беларускай
культуры, мовы і
літаратуры
НАН Беларусі.*

Літаратурныя сустрэчы ў Лідзе і Нясвіжы

23 верасня ў Лідской цэнтральнай раённай бібліятэцы адбылася літаратурная вечарына з удзелам старшыні Лідской гарадской арганізацыі ТБМ імя Ф. Скарыны, паэта Станіслава Судніка і намесніка старшыні Лідской гарадской арганізацыі ТБМ імя Ф. Скарыны, барда Сяргея Чарняка.

Фармальний падставай стаіся 60-гадовы юбілей Станіслава Судніка, на самай справе - гэта была яшчэ адна нагода, каб беларускія слова і беларуская песня прагучалі яшчэ раз і ў больш шырокай аўдыторыі. І хоць у лідской бібліятэцы сабраліся ў асноўным сябры ТБМ і літаб'яднання "Суквецце", які ў той ці іншай ступені быў знаёмымі з творчасцю і С. Судніка, і С. Чарняка, але і для іх сталі нечаканасцю пяць абсалютна новых песен Сяргея Чарняка, напісаныя на абсалютна не песьеннія тэксты Станіслава Судніка, які напаўжартуюна сцвярджае, што якую музыку на яго вершы не пішы, усяроўна атрымаецца вайсковы марш. Адзін марш сапраўды атрымаўся, адна балада, ну а трэш што ні кажы, дзякуючы майстэрству барда - усё такі песні.

Супрацоўнікі бібліятэкі ўклалі ў арганізацыю вечарыны душу, не пабадзімся гэтага штампу, і яшчэ раз паказалі, як цёпла і па-сямейнаму можна арганізоўваць такія вечарыны. Але ж не будзем забывацца і на тое, што Лідская бібліятэка лепшая бібліятэка вобласці, і

яна ў апошнія гады стала сапраўдным культурным цэнтрам горада, пра што з вялікім задавальненнем гаварыў той жа Сяргей Чарняк. Сюды хочацца ісці і не толькі дзеля кнігі, а і дзеля беларускай атмасфэры.

На здымках: падчас вечарыны; Станіслаў Суднік з работнікамі бібліятэкі.

26 верасня Станіслаў Суднік і Сяргей Чарняк наведалі Нясвіж. Тут літаратурная сустрэча з вучнямі нясвіжскай школы № 1 і навучэнцамі педагогічнага каледжа адбылася таксама ў бібліятэцы. Нясвіжская цэнтральная раённая бібліятэка ні ў чым не саступае лідской. Такая ж сучасная, прасторная, аздобленая па апошнім слове сучасных дызайнерскіх павеяў, хіба крыху меншшая ад лідской. Тут такія ж шчырыя працаўнікі і выдатныя спецыялісты.

Сустрэча ў Нясвіжы анансавалася як краязнаўчая, але на яе прыйшлі як прафесар, доктар гісторычных навук Мі-

хаіл Гурын, так і сябры літаб'яднання "Валошкі" ды клуба "Актыўнае даўгальце", бо яшчэ ёсьць пытанне, куды адне-

сці гісторычныя мініяцюры С. Судніка - да краязнаўства ці да літаратуры.

У Нясвіжы ўпор рабіўся на мясцовую тэматыку, балазе С. Суднік родам з Нясвіжскага раёна, але песні С. Чарняка ўспрымаліся з не меншым энтузізмам, чым у Лідзе.

Наши кар.
На здымках: выступае Сяргей Чарняк; у актавай зале Нясвіжскай раённой бібліятэки.

Акаловіч Леанід Аляксандар.

Каратай Уладзімір Арсеневіч

Рудзёнак Алег

Рудовіч Алена

Руды Яўген Гаравіч

Русіновіч Іван Кузьміч

Рындзевіч Вячаслаў

Савацэй Кім Сяргеевіч

Савіч Яўген

Сагановіч Яніна Генадзеўна

Сазонаў Віктар Паўлавіч

Сазонаў Вячаслаў Мікалаевіч

Сакевіч Уладзімір Клеменцевіч

Салаўёў Мікалай

Святоха Генадзь Уладзімір.

Сёмкіна Вольга Віктараўна

Семянчук Валеры

Семянчук Генадзь

Сенькавец Уладзімір Адамавіч

Сідарчук Кірыл Валер'евіч

Сікора Алег Георгіевіч

Сіняк Павел Віктараўіч

Скіцёў Зміцер Андрэевіч

Смашная Марына Уладзімір.

Способаў Іван Іванавіч

Станеўская Людміла

Станкевіч Георгі

Стральцоў Алеся Уладзімір.

Суднік Святланы Георгіеўна

Суліменка Дзмітры Сярг.

Сульжыць Кацярына Сярг.

Сухаверхі Андрэй Сямёнатавіч

Сухарэвіч Віталь Пятратровіч

Сухоцкі Андрэй Аляксееўч

Сцежкін Кірыла Аляксандар.

Сялюк Іван

Сямёнаў Анастасія Васільеўна

Сямёнаў Віталь

Трафімчык Сяргей Аляксан.

Угрын Аляксандар Сяргеевіч

Урублеўскі Вадзім Валер'евіч

Фалейчык Алеся

Філіповіч Дзіяна Леанідаўна

Хадачок Міхайл

Хадневіч Цімафей

Хархардзін Уладзіслаў

Цішкевіч Юлія Іванаўна

Цыганкоў Віталь Аляксееўч

Цыхун Генадзь Апанасавіч

Цюлькоў Аляксей

Чайкоўскі Павел Іванавіч

Чубат Аяксея Леанідавіч

Шалястовіч Людміла Васіл.

Шаршнёва Наталля Анатол.

Швед Вячаслаў Вітальевіч

Швад Іна Анатольеўна

Шохан Вольга

Шуй Вольга Васільеўна

Шыдлоўскі Раман Яўгенавіч

Шык Уладзімір Раманавіч

Янушкевіч Станіслаў Антон.

Яроховіч Марына Рыгораўна

Яроменкаў Аляксандар Леанід.

Арлова Эрыка

Карацай Уладзімір Арсеневіч

Рудзёнак Алег

Рудовіч Алена

Руды Яўген Гаравіч

Русіновіч Іван Кузьміч

Рындзевіч Вячаслаў

Савацэй Кім Сяргеевіч

Савіч Яўген

Сагановіч Яніна Генадзеўна

Сазонаў Віктар Паўлавіч

Сазонаў Вячаслаў Мікалаевіч

Сакевіч Уладзімір Клеменцевіч

Салаўёў Мікалай

Святоха Генадзь Уладзімір.

Сёмкіна Вольга Віктораўна

Семянчук Валеры

Семянчук Генадзь

Сенькавец Уладзімір Адамавіч

Сідарчук Кірыл Валер'евіч

Сікора Алег Георгіевіч

Сіняк Павел Віктараўіч

Скіцёў Зміцер Андрэевіч

Смашная Марына Уладзімір.

Способаў Іван Іванавіч

Станеўская Людміла

Станкевіч Георгі

Стральцоў Алеся Уладзімір.

Суднік Святланы Георгіеўна

Суліменка Дзмітры Сярг.

Сульжыць Кацярына Сярг.

Сухаверхі Андрэй Сямёнатавіч

Сухарэвіч Віталь Пятратровіч

Сухоцкі Андрэй Аляксееўч

Сцежкін Кірыла Аляксандар.

Сялюк Іван

Сямёнаў Анастасія Васільеўна

Сямёнаў Віталь

Трафімчык Сяргей Аляксан.

Угрын Аляксандар Сяргеевіч

Урублеўскі Вадзім Валер'евіч

Фалейчык Алеся

Філіповіч Дзіяна Леанідаўна

Хадачок Міхайл

Хадневіч Цімафей

Хархардзін Уладзіслаў

Цішкевіч Юлія Іванаўна

Цыганкоў Віталь Аляксееўч

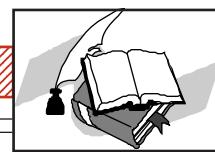
Цыхун Генадзь Апанасавіч

Цюлькоў Аляксей

Чайкоўскі Павел Іванавіч

Чубат Аяксея Леанідавіч

Шалястовіч Людміла Васіл.

Бельскі беларускі ліцэй святкуе юбілей

Урачыстай прысягай першакласнікаў, віншаваннямі і ўспамінамі сустрэў свой 70-гадовы юбілей Бельскі беларускі ліцэй. Сённяшні ліцэй адрозніваецца ад таго, які ствараўся намаганнямі бацькоў і беларускай супольнасці Бельска ў 1944 годзе, - адзначае сённяшні дырэктар установы Андрэй Сцепанюк. Цяпер у школе не выкладаюць усіх прадметаў па-беларуску, але ліцэй захаваў нешта больш важнае - а менавіта - беларускасць:

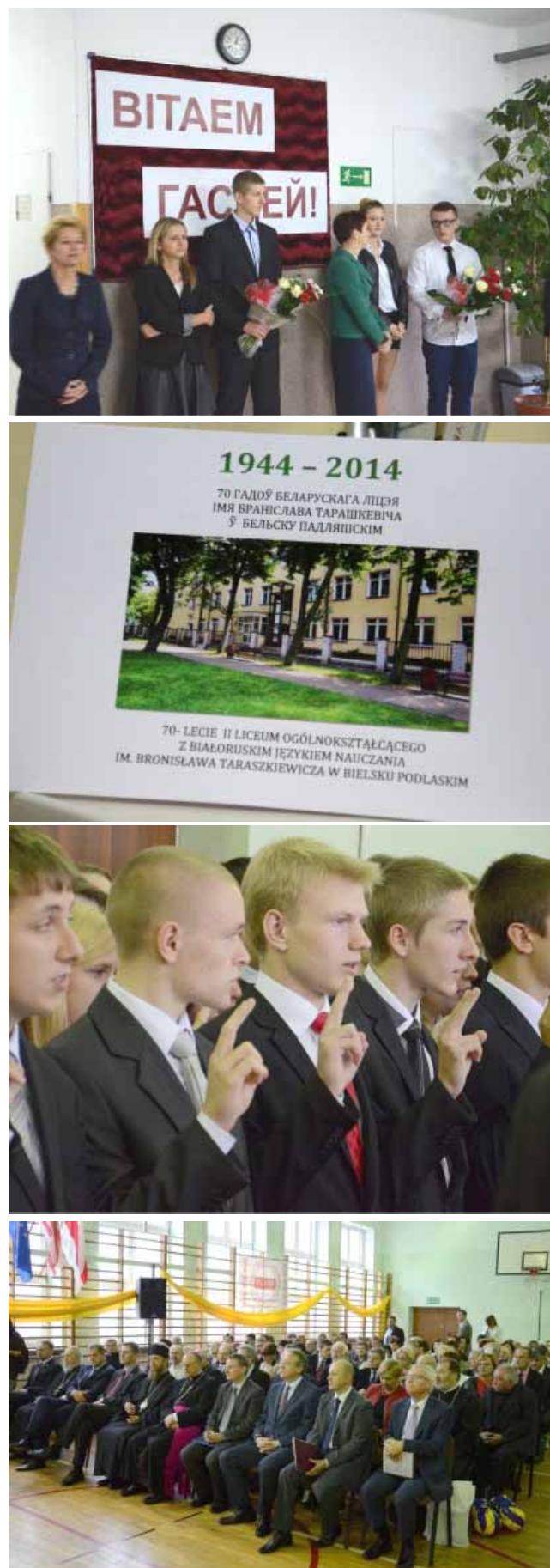
- Думаю, што застаеща доўг. Гэта часта не важна, ці ўсе ведаюць дасканала мову. Важна, што адчуваюць сябе ўсё ж такі, няхай гэта будзе, польскімі беларусамі. Што многія з гэтых маладых людзей будуць вяртгацца ў гэту школу, бо будуць прыязджаша на з'езды выпускнікоў. Не простая гэта наша беларускасць тут. Але трэба яе шанаваць. І гэтыя маладыя людзі, якія прыйшлі, сведчаць аб tym, што ўсё ж такі варта яшчэ трываша, рабіць штосьці для беларускасці. Гэта наша жыццё.

Бельскі агульнаадукатыўны ліцэй імя Браніслава Тарашкевіча разам з ліцэем у Гайнавцы, і беларускай сярэдняй школай у Вільні, - адна з трох беларускіх сярэдніх школаў у замежжы. За 70 гадоў ліцэй выпускнікоў больш за пяць тысяч выпускнікоў.

- Гэты ліцэй - важны камплемент у адукцыі моладзі не толькі нацыянальнай меншасці, але і польскай моладзі, якая таксама з задавальненнем ходзіць у гэту школу, бо ведае пра ўзвороненіе навучання там. Я перадусім з гэтага цешуся. І з нагоды іх 70-годдзя хачу падзякаваць за ўсе гэтыя гады працы.

Бельскі беларускі ліцэй пачаў сваю працу ў 1944 годзе дзякуючы намаганням бацькоў і мясцовага беларускага асяроддзя. Цягам апошніх гадоў ліцэй займае высокія месцы ў агульнопольскіх рэйтынгах сярэдніх школ і з'яўляецца адной з найлепшых сярэдніх школ на Падлессі.

Зміцер Косцін,
Беларускія Радыё Рацныя.
Фота Давіда Гайко.

Вялікія бітвы беларусаў

"Вялікія бітвы беларусаў: ад паходаў на Візантію да Першай сусветнай вайны" - так называецца выставка, якая падрыхтавана з фондаў аддзела старадрукаў і рэдкіх выданняў Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь.

Рэтраспектыва экспазіцый дае ўнікальную магчымасць заглянуць у далёкае мінулае, узгадаць падзеі, якія былі значымі не толькі для нашай гісторыі, а мелі ўплыў на лёс іншых народаў.

На выставе прадстаўлены матэрыялы, якія распавяда-

юць аб часах удзелу палаchan у пераможных паходах князя Алега на Царград (Канстанцінопаль) (907, 911 і 944 гг.), пасля якіх Палацк атрымліваў візантыйскую даніну. Узгадваючы старонкі, якія звязаны з вядомымі бітвамі пад Клецкам (1506), каля Орши (1514), на рацэ Ула (1564), пад Кіргольмам (1605) і інш.

На экспазіцыі шмат увагі нададзена асобам, якія спрыялі велічы і незалежнасці нашых зямель: Усяславу Палацкаму, Давыду Гарадзенскаму, Андрэю Палацкаму, Міхailу Глінскаму, Канстанціну Астрожскаму, Янушу Радзівілу і інш.

**Прэс-служба
Прэзідэнцкай
бібліятэкі Рэспублікі
Беларусь.**

“Яцвяг” і “Фрэя” - шлях з Бярозаўкі ў Гародню

27 верасня на бераг Нёмана ў Гародні высадзіліся экіпажы двух сярэднявечных караблён. Тут завяршыўся першы вадаходны фестываль "З варагаў у грэкі".

Гародня стала апошнім горадам, куды прыплыла гісторычна экспедыцыя: карабель "Яцвяг" - з Беларусі і "Фрэя" з украінскага горада Херсон. Яны пачалі сваё плаванне ў

лідской Бярозаўцы 21 верасня. Арганізаторы і ўдзельнікі пастараліся максімальна ўзнавіць вадаходны вобраз народаў эпохі вікінгаў у IX-XI стагоддзях. На стаянцы варажскага

флоту гарадзенцы пазнаёміліся з культурай ўсходніх славян, племёнаў балтаў і скандынаўскіх вікінгаў. У варажскім лагеры госці фестывалю наведалі выставу-кірмаш ранне-

сярэднявечнага побыту. Таксама тут адбыліся вайсковыя спаборніцтвы дружынікаў, майстар-класы, стрэльбы з сярэднявечнай зброі і вогненай шоў.

Фестываль працягваўся ўвесь дзень. Увечары гучала жывая сярэднявечная музыка ад украінскай фолк-групы Spiritual Seasons.

Еўрападыё.

Да выхаду новай кнігі Алега Труса
"Кароткая гісторыя архітэктуры Беларусі"

Частка 5. У складзе Расійскай Імперыі *(канец XVIII - пачатак XX ст.)*

На наступны год спланаваны выхад новай кнігі канцы ХІХ ст. каля 40% насельніцтва, то на Беларусі толькі каля 10%. Беларусы ператварыліся (да 50-х гадоў ХІІІ ст.) у сялянскую націю з адметнай негарадской ментальнасцю.

У канцы XVIII ст. на Беларусі з'явіліся першыя цагельныя заводы. Да 1917 г. яны належалі прыватным уладальнікам і пазначалі сваю прадукцыю спецыяльнымі клеймамі, на якіх можна было прачытаць імя ўладальніка альбо назыву фірмы, што выпускала цэглу альбо дахоўку. Гэтая ж традыцыя захавалася на тэртыорыі Заходняй Беларусі да 1939 г. У БССР усе дзяржаўныя цагельныя заводы таксама мецілі цэглу заводскімі клеймамі.

У XIX-XX стст. існавала заводская вытворчасць дахоўкі і плітак падлогі. У гэты час выраблялі традыцыйную хвалістую дахоўку, тонкую пляскатую і рэльефную (марсельскую) дахоўку, а таксама дэкаратаўную вільчаковую дахоўку.

У канцы XIX - пачатку XX ст. выраблялі нават цементную і шклянную дахоўку. У гэты час быў пашираны выраб шматколернай (метлахскай) пліткі для падлог у багатых будынках. Вытворчасць розных керамічных будаўнічых матэрыялаў у гэты часы адпавядала самым сучасным еўрапейскім тэхналогіям і стандартаў.

Пасля трох падзелаў у канцы XVIII ст. Рэ Паспалітая знікла з палітычнай карты Еўропы. Беларускі землі ўвайшли ў склад Расійскай імперыі, дзе панавала новая архітэктурная плынь - класіцызм, што ў перакладзе з лацінскай мовы азначае "узорны". Яго сутнасць прайвілася ў паўтарэнні анатычнай класікі і грунтавалася на традыцыйных Адраджэння. Гэты стыль адразу стаў універсальнім і ахапіў усе жанры мастацтва і літаратуры. Рускі класіцызм разглядаў горад як дакладную рэгулярную схему - прамавугольную або шматвугольную ў плане. Адпаведна з гэтым прынцыпам пачалі перапланоўваць і беларускія гарады. Рэалізацыю гэтых планаў затрымала напалеонаўская нашэсьце 1812 г., і таму перабудаванні найбóльш закранулі гарады ўсходняй Беларусі, перапланіроўка якіх пачалася з 1778 г. Ажыццяўленне праектаў прадугледжвалася перш за ўсё будаўніцтва адміністрацыйных будынкаў: прысутных месцаў, дамоў губернатараў, ратуш. Напрыклад, рэарганізацыя гарадскога цэнтра Магілёва пачалася з Гандлёвай плошчай. Тут будуюцца будынкі губернскай канцыляры, дом віца-губернатора і гасцініцы двор. Драўляныя крамы часткова знішчаюцца, але функцыя плошчы застаецца ранейшай.

У пасляэрформенны перыяд (пасля 1861 года) паскорыўся рост фабрык і заводаў. Развіццю горада спрыяла гарадская рэформа 1870-х гадоў. У 1887 годзе ў 42 гарадах жыло 649,5 тыс. жыхароў. Гарады ператварыліся ў культурныя цэнтры, дзе канцэнтраваліся навучальныя ўстановы, тэатры, музеі і бібліятэкі.

Аднак індустрыялізація слаба закранула беларускі горад. Калі ў гарадах Германіі

рэдне перарабіўшыя ў класічным стылі. У 1809 г. скапалі вал вакол Старога горада і на яго месцы ў 1828-1831 гг. насыдзілі гарадскі сквер, вакол якога паставлова стварылася новая плошча.

Яшчэ адна плошча - Саборная - склалася ў Магілёве ў канцы XVIII - пачатку XIX ст. на галоўнай вуліцы. Яна атрымала форму эліпса (зраз плошча перад быўшай гасцініцай "Днепропоўская"). Яе кампазіцыйным цэнтрам стаў Іосіфаўскі сабор, збудаваны вядомым рускім архітэктарам М. Львовым. Завяршыў афармленне кампазіціі плошчы ў 20-х гадах XIX ст. знакаміты рускі дойлід В. Стасаў, які пабудаваў насупраць сабора манеж.

Яшчэ больш змянілася планіроўка старажытнага беларускага горада Мсціслава. Новая рэгулярная сістэма вуліц і плошчай, зробленая па класіцыстычных законах, змяніла ablіччу горада да непазнавальнасці. Замковая гара - месца, адкуль пацянуўся Мсціслаў і з дзе поўтому знаходзіўся замак - засталася за межамі горада. Старыя гмахі кармеліцкага і езуїцкага кляштароў апынуліся амаль у сярэдзіне жылых кварталаў. На новым месцы быў створаны і адміністрацыйны цэнтр, ад якога захаваліся гандлёвые рады. Па гэтай схеме горад развіваўся амаль да нашых дзён і дайшоў да нас з неўянікі зменамі.

Другі прыклад "узорнага" горада часоў класіцызму - Чачэрск. З 1774 г. яго ўладальнікам становіцца граф Захар Чарнышоў, які адразу распачаў капітальнае будаўніцтва. На быльм замчышчы будзе палац, ажыццяўлена рэгулярнае распланаванне кварталаў, будуюцца тры касцёлы і адна царква, два шпіталі, уздоўж вуліц высаджваюцца ліпавыя прысады. На цэнтральнай плошчы паўсталі двухпавярховая, квадратная ў плане ратуша. Ствараецца тэатр, заладчана парк і пладовы сад з дзвіном аранжарэямі.

Панаванне класіцызму на тэртыорыі Беларусі можна ўмоўна падзяліць на два перыяды. Першы прыпадае на канец XVIII - пачатак XIX ст. Мураваныя будынкі гэтага часу вылучаюцца строгасцю, прастатой дэкаратаўнай апрацоўкай фасадаў, кампактнасцю аб'ёмай і правільнымі геаметрычнымі планамі. У будаўнічай тэхніцы шыроко ўжываюцца жалезнія канструкцыі, асабліва бэлькі для перакрыццяў, што дазволіла адмовіцца ад скляпеністай столя і замяніць яе плоскай, значна паменшыць таўшчыню сцен, павялічыць аконныя праёмы. Адначасова выкарыстоўваліся і драўляныя, у асноўным дубовыя бэлькі. З'яўляецца і новыя пакрыццё дахаў - лёгкая металічная бляха, што амаль замяніла цяжкую керамічную дахоўку. Гэта дазволіла больш

шыню стрэх і франтонаў. Цэнтр, пліткі падлогі, а потым і кафлю пачынаюць вырабляць на неўянікі дзяржаўных або прыватных заводах, прычым памеры цэглы набліжаюцца да сучасных.

Праводзячы вяліка-дзяржаўную палітыку, імкнучыся стварыць на далучаных беларускіх землях сацыяльную апору, царызм раздае рускім магнатам і памешчыкам вілікія маёнткі, асабліва ва ўсходняй Беларусі. Сярод новых гаспадароў быў як дробныя дваране і чыноўнікі, так і вядомыя вяенныя, дзяржаўныя дзеячы і царскія фаварыты: Пацёмкін, Румянцаў, Паскевіч, Зорыч, Сувороў, Салагуб, Булгак, Чарнышоў і інш. Не забыліся

царскія ўлады і пра мясцовую, у першую чаргу апалалянную, беларускую шляхту і магнату. Усім, хто прызнаваў новую юладу, дараваліся прывілеі і вольнасці расійскага дваранства.

У сувязі з гэтым паставілі змяншаеща ўпльбу польскай культуры (асабліва пасля 1831 г.) і назіраеца арыентация на новыя культурныя цэнтры - Пецярбург і Маскву.

На кафедры архітэктуры пры Віленскім універсітэце і ў Пецярбургскай акадэміі мастацтваў пашибацца падрыхтокаў кваліфікаваных кадраў архітэктараў і мастакоў. Адбываецца абмен архітэктурна-будаўнічым досведам. У Беларусі прызыджаюць такія вядомыя дойліды, як М. Львоў, В. Стасаў, Дж. Кларк, А. Мельнікаў і інш. Мікалай Львоў - заснавальнік пейзажнага стылю ў рускім садова-паркавым мастацтве - будаўніцтва паўнавеснікі з Магілёвым Іосіфаўскім саборам і пакінутым для нашчадкаў шматакварэй з краявідамі горада канца XVIII ст. Плённа працаваў на Беларусі і вядомыя беларускі і літоўскі архітэктар з Вільні Лаўрэн Гуцэвіч (Лаўрына Студока-Гуцавічус). Паводле яго праектаў пабудаваны палац у мястэчку Дзярэчын (Зэльвенскі р-н) і касцёл у вёсцы Маліячы (Крычаўскі р-н), які ўяўляў сабой дакладную копію сабора св. Пятра ў Рыме, але паменшаную ў 8,2 раза.

У другой палове XVIII - першай палове XIX ст. на Беларусі працавала дынастыя Падчашынскіх. Архітэктар Караль Падчашынскі збудаваў касцёл ў Жырмунах (Воранаўскі раён) і Мялячыцах паблізу Крычава. Яго сын Ян, які нарадзіўся ў 1790 г. у Жырмунах, кіраваў пабудовай слуцкай гімназіі, мазырскага вучылішча, касцёла ў Жалудку і палаца ў Жылічах (Кіраўскі раён). У XVIII-XIX стст. у сувязі з падзеламі праектных і будаўнічых работ паміж архітэктарамі і будаўнікамі-практыкамі рамкі дэйнічнай архітэктуры захаваліся амаль уся мураваная забудова Бабруйска. Загінулі некалькі старадаўніх цэрквей і касцёлаў у Крычаве. У 1827 г. на месцы па праекту генерала К. Апэрмана ў 1810-1812 гг. падзестаўлена, знакамітая Бабруйская крэпасць. У 1827 г. на месцы былога фарнага касцёла пабудавалі сабор А. Неўскага.

Пасля паўстання 1831 г. з твару зямлі зникла старажытнае Берасце. Тры гады, з 1833 па 1836 г., знішчалася старажытны магдэбургскі горад. Загінулі славутая абарончая Мікалаеўская царква XVI

да першай паловы ХІІІ ст.

У сваю чаргу ў Пецярбург бедуць працаўца і вчынцы беларускія мастакі. Францішак Смуглевіч, напрыклад, быў запрошаны Паўлом I, каб аздобіць роспісамі інтэр'еры Міхайлаўскага замка. Павышаў сваю адукцыю ў расійскай сталіцы і Валянціні Ваньковіч. Запрашаюцца на працу ў Расію беларускія разьбярі і майстры.

Позні класіцызм часта называюць ампірам (што ў перакладзе з французскай мовы азначае "імперыя"). Гэты архітэктурны кірунак у першай трэці XIX ст. найбольш праявіў сябе ў дэкоры.

У аздабленні фасадаў і інтэр'ераў пачалі ўжываць антычныя тыпы арнаменту - мендр, ёнікі, маскароны і наборы геральдычных і вайсковых атрыбутаў - сцягі, барабаны, шлемы, мячы, шчыты, гарматы і г. д. Характэрнае аздабленне фасадаў - розныя тыпы гірляндаў, вянкі і разеткі. У гэтым стылі ствараюцца не толькі ляпніны барэльефы, але і каваныя або літыя чыгунныя агароджы балконаў, парапеты і лесвічныя рашоткі.

Шмат увагі гісторыі беларускіх замкаў удзяляў у сваёй гісторыі ВКЛ другі наш вядомы зямляк Адам Міцкевіч. У сваіх творах ён апіваў прыгажосць роднай зямлі, яе гісторычныя і архітэктурныя помнікі.

Першыя прыкметы рамантызму на Беларусі назіраюцца ў канцы XVIII - пачатку XIX ст. у садова-паркавым мастацтве. Менавіта ў парках побач з класіцыстычнымі палацамі і сядзібамі строгіх формаў пачалі будавацца каплічкі і альтанкі, якія нагадвалі гатычныя

ст., самая старадаўняя на Беларусі сінагога і шмат каталіцкіх кляштароў разам з касцёламі. Неўзабаве на гэтым месцы збудавалі Брестскую цытадэль.

У сярэдзіне - другой палове XIX ст. ў єўрапейскай архітэктуры перажывала вельмі складаны перыяд. Класіцызм паставіў сярод новых палавінікамі рамантызму і ампіру. Пачынаючы з канца XVIII ст. у єўрапейскіх мастактвах развіваецца новы кірунак - рамантызм. Яго прадстаўнікі заклікалі звярнуць увагу на ўласную нацыянальную гісторыю, літаратуру і архітэктуру, выступалі супраць сляпога пераймання антычных традыцый. Яскравыя прадстаўнікамі рамантызму ў літаратуры быў наш славуты зямляк Адам Міцкевіч. У сваіх творах ён апіваў прыгажосць роднай зямлі, яе гісторычныя і архітэктурныя помнікі.

Шмат увагі гісторыі беларускіх замкаў удзяляў у сваёй гісторыі ВКЛ другі наш вядомы зямляк, гісторык і археолаг з Лідчыны - Тадар Нарбут.

Першыя прыкметы рамантызму на Беларусі назіраюцца ў канцы XVIII - пачатку XIX ст. у садова-паркавым мастацтве. Менавіта ў парках побач з класіцыстычнымі палацамі і сядзібамі строгіх формаў пачалі будавацца каплічкі і альтанкі, якія нагадвалі гатычныя

ст., але не мэтай адрадзіць было харэст во ў новых будаўнічых матэрыялах. Пачынаеца захапленне рознымі папярэднімі рамантызму ў єўрапейскімі стылямі. Гэта прывяло да стварэння новага архітэктурнага кірунку, росквіт якога падзенне на сярэдзіні - другую палову XIX ст. Ён атрымаў назыву "гістарызм" і вызначаўся некрытычным выкарыстаннем розных стыляў: неагатыкі альбо неаспайднай готыкі, неабарока, неаракако, неакласіцызму, неараманская кірунку, псеўдавізантыйскага стыля і г. д. Таму даволі часта дойлідства гістарызму называюць сіслым словам "эклектыка" ці "еклектызм". Доўгі час гэтае мастацтва лічылася несапраўдным і не вартым асаблівой увагі. Але некаторыя дойліды, абаўраючыся на народныя традыціі і назапашаны стагоддзямі архітэктуры досьвед, стварылі арыгінальныя, цікавыя помнікі, якія і зараз вабяць нас сваёй прыгажосцю і годнасцю.

(*Працяг у наст. нумары.*)

У музей - як у родную хату

У пазамінулуую суботу свой 90-гадовы юбілей адзначыў найстарэйшы краязнавец Лідчыны Мікалаі Дзікеўіч. Да гэтай даты было прымеркаванае адкрыцце ў адным з памяшканняў літаратурнага аддзела Лідскага гісторычна-мастацкага музея выставы "Згукі заснушай цывілізацыі. Вёска пачатку XX стагоддзя". І, безумоўна, прысутнічаў на адкрыцці выставы і сам юбіляр.

Жыхар вёскі Сялец Ганчарскага сельсавета Мікалаі Дзікеўіч - адзін з першых выпускнікоў Лідскага педагогічнага вучылішча. Працаў настаўнікам фізкультуры ў сельскіх школах Лідчыны, некаторы час быў класным кірауніком, што з'яўляецца рэдакцію сярод "фізрукоў". І зараз, даўно знаходзячыся на заслужаным адпачынку, Мікалаі Дзікеўіч працягвае займаць актыўную жыццёвую пазицыйю. Шмат гадоў ён прысвяціў краязнанчай дзейнасці. Не маючы адукцыі гісторыка, пастаянна займаецца самадукацый.

Мікалаі Дзікеўіч - аўтар дзвюх краязнанчых кніг, прысвячаных адноўлкава родным і дарагім яму вёскам: "Дзітрыкі. Згукі заснушай цывілізацыі" і "Сялец. Прынёманская рэчаіснасць". У падрыхтоўцы гэтых кніг аўтару дапамагала ўся яго дружная сям'я. Абедзве кнігі знайшлі станоўчы водгук у лідскіх гісторыкаў і краязнанчай. Па іх сівярджэнні, аўтар не абышоў увагай ніводнай хаты, ніводнай сям'і ў даследаваных ім вёсках, падрабязна, даступна і ярка апісаў іх побыт, традыцыі, звычай. І "Дзітрыкі", і "Сялец" сталі настольнымі кнігамі для многіх краязнанчай і настаўнікаў Лідчыны. Зараз Мікалаі Дзікеўіч збирае матэрыял для кнігі пра вёскі Ганчарскага сельсавета.

Мікалаі Дзікеўіч не выпадкова выбраў Лідскі гісторычна-мастацкі музей месцам святкавання свайго юбілею. Супрацоўнікі музея даўно лічаць яго сваім сябрам, і сюды Мікалаі Дзікеўіч заўсёды прыходзіць, як у родную хату. Павіншаваць юбіляра сабраліся ў літаратурным аддзеле музея яго родныя, блізкія, сябры і знаёмыя. Выставка, прымеркаваная да 90-гадовага юбілею краязнанчай, была названая па адной з яго кніг - "Згукі заснушай цывілізацыі" - і была прысвечаная галоўным чынам побыту тыповай заходнебеларускай вёскі пачатку XX стагоддзя. Арганізавалі выставу супрацоўнікі музея Наталля Валынец, Анастасія Каладзяжная і Алеся Хітрун. Экспазіцыю склалі рэчы, якія Мікалаі Дзікеўіч у розныя гады перадаў музею як краязнавец і калекцыянер рарытэтных прадметаў сялянскага побыту.

- Немагчыма ў адной экспазіцыі перадаць увесь вясковы побыт

стогодовай даўніны, - гаворыць у час адкрыцця выставы яе куратар Наталля Валынец. - Мы выбралі адну з найярчэйшых складовых гэтага побыту - вясковае вяселле і, адпаведна, предметы, звязаныя з ім: куфар з пасагам, абраз Казанскай Божай Маці, якім дабраслаўлялі маладых, ручнік для вясельнага карава, інструменты, на якіх ігралі музыкі, і іншыя. У экспазіцыю таксама ўваходзяць фотаздымкі з сям'янага архіва Мікалая Дзікеўіча, пасведчанні ад заканчэнні ім польскай і, пазней, савецкай школ, яго вучнёўская кнігі і сшыткі "польскага часу". Гартуючы сшыткі, мы можам упэў-

ніца, якім старанным і акуратным вучнем быў Мікалаі Дзікеўіч, які прыгожы быў у яго почырк (рэдаксць для вучня-хлопчыка). Шмат шчырых і цеплых слоў у адрас юбіляра выказвалі першыя наведвальнікі выставы, сярод якіх - і яго быўшыя вучні.

- Ганчарскую школу я скончыў 55 гадоў назад, - гаворыць Віктар Кудла. - Настаўнікам фізкультуры ў 50-я гады ў гэтай школе працаўнік Мікалаі Дзікеўіч. Як бурліла тады спартыўнае жыццё школы! Існавалі свае каманды па футболе, баскетболе, волейболе... Я асабіста ўваходзіў у склад школьнай каманды па стральбе з пнеўматычнай вінтоўкай, якая зімой прызначыла ўласныя медалі ў адзінку. Мікалаі Дзікеўіч аказаў значны ўплыў на маё жыццё, на мае прыярытэты ў гэтым жыцці, назаўсёды стаў для мяне прыкладам у акуратнасці, гаспадарлівасці, адказнасці за даручаную справу.

Увогуле, як адзначылі гості выставы, сялецкая прырода надзяляла Мікалаі Дзікеўіча самымі лепшымі чалавечымі якасцямі. Нікога ён у жыцці не пакрыўдзіў, нават ні ў чыё бок дрэнна не паглядзеў. А прыгэці доўгі жыццёвы шлях і захаваць цеплыню і добразычлівасць да кожнага чалавека значыць многае.

Аляксандр МАЦУЛЕВІЧ.
Фота Вольгі ЯХАНТАВАЙ.

Звонкая заяўка Івана Сухоцкага

Сёлетній вясной сябар Таварыства беларускай мовы Іван Сухоцкі парадаваў выданнем зборніка "Звонкая рэхва", які складаецца з 13 апавяданняў і 7 нарысаў. Прачыгаўшы іх, хачацца прызнаць, што прагучалі яны па-сапрайднаму звонка і авбясцілі аб з'яўленні новага назіральнага і ўдумлівага аўтара. Ведаю, што яшчэ з студэнцкіх гадоў яго прыцягвала мастацкае слова, і пазней ён час ад часу друкаваў то ў "Гродзенскай праўдзе", то ў "Народнай волі", то ў беластоцкай "Ніве" і ў мясцовых выданнях свае апавяданні або нарысы. Сабраныя нарэшце пад адной вокладкай, разам яны загаварылі.

Сваёй тэматыкай апавяданні ахопліваюць многія

бакі навакольнага жыцця, аўтар заўважае і такое, на што мы часам не звяртаем увагі і праходзім міма. Тут і гісторычны падзеі ў лёссе простых людзей, маральныя проблемы грамадства, і чысты свет дзяцінства, адносіны чалавека і прыроды. І ўсюды аўтар заўважае характэрныя і нестандартныя сітуацыі, стварае малюнак жыцця. Не мог ён не адгукніцца на самую балочную проблему беларусаў - чарнобыльскую бяду, якая ўжо многія гады разбурае здароўе і психіку чалавека, які ў свой час "ухапіў" вельмі вялікую дозу радыяцый. І з кожным годам [яму] становішча ўсё горш і горш" (апавяданне "Чарнобылец"). У адчай разгублены чалавек (Маланчик) співаеца, страціўшы надзею на выратаванне.

Не абліндуў увагай Іван Андрэевіч і пяжкія выпрабаванні народу ў гады нямецкай акупациі ("Бяды мінавала"), пасляваенню разруху, стаўлінскі тэрарызм ("Дзедаў кажух і мёд").

Але больш увагі аўтар надае адлюстраванню грамадскіх адносін у сучасным грамадстве, раскрыццю маральных рысаў нашага суайчынніка. Савецкая сістэма сфармавала тып своеасаблівага кірауніка, якія паказаны ў некалькіх апавяданнях. З аднаго боку, гэта старанны, адказны працаўнік, які перажывае за свае прадпрыемства, а з другога - разбэшчаны ўседзяўленасцю хам, п'яніца і гуляка, які зневажае паднічаленых ("Пятая палата", "Памёр Агееў"). У той жа час прости чалавек живе па нормах здравой маралі, прыходзіць на дапамогу зусім незнаёмым людзям ("Ах, мой салдацік", "Іконка").

Некалькі апавяданні ў замалёвак прысвячаны здavalася б бесклапотнаму свету дзяцінства, у іх аўтар з замілаваннем малюе непасрэднасць маладога пакалення, яго цікаўасць да навакольнага жыцця, прыроды, людзей ("Паўлючок-Марачок", "Саламяны гармонік"). Светлыя думкі выклікае апавяданне "Звонкая рэхва" пра абуджэнне першых пачуццяў у падлётката.

Па-мастацку падыходзіць І. Сухоцкі і да праблемы адносін чалавека і прыроды. У некаторых апавяданнях аўтар падкрэслівае цеснае перапліценне іх жыццёвых лёсаў. Гэта і добры хатні сабачка Чарлік, які выратоўвае жыццё сваёй гаспадыні, але сам пазней гіне ад злых людзей ("Чарлік"); і згураваная лебядзіна чарада, якая помсіць сквапнаму чалавеку за забойства свайго сябровікі ("Лебядзіна помста").

Назіральнасць аўтара, яго добрае адчуванне прыроды бачыцца ў сісціліх і яркіх яе апісаннях. Нельга ўстрыміцца, каб не прывесці адрывачак з драматычнага апавядання "Асмалак" пра лёс хлопчыка, пацярпейшага ад удару маланкі:

"Пасля навальніцы на дварэ стала свежа і ціха. На ўсходнія частцы неба велічна, як прыгожая дзяўчына ў андараку, красавацца рознакаляровая вясёлка. Сонца выйшла з абдымку хмар і сваё цяпло перадавала дрэвам, раслінам, усіму жывоту на зямлі. Павялятамі са сваіх гнёздай востракрылы ластаўкі ..."

Звяртае на сябе ўвагу ўмение аўтара некалькімі штрыхамі намаляваць партрэт сваіх герояў, вобразнасць мовы апавяданняў, лаканічнасць і дакладнасць апісанняў прыроды, свежасць і яркасць парашуннай. Аўтар бачыцца возера "чыстае, як дзіцячая слязінка", вакол яго, "быццам старажытныя ваяры, сцяной паўсталі высокі дрэвы"; заўважае, што "цэны растуць, як чужыя дзееці"; паласатыя кабачкі, як парасяты; твар маршыністы, як смарчок і г.д.

Апавяданні І. Сухоцкага ствараюць у чытача добры настрой, няসуць веру ў справядлівасць і перамогу над злом, вучачы спачуваць і дапамагаць чалавеку ў бядзе, асуджаюць жорсткасць і прагу нахажды.

Другую частку зборніка складаюць біографічныя нарысы пра вядомыя і знакамітыя людзей краіны. Некалькі дзясяткі гадоў назад, яшчэ празцільна на Ашмяншчыне, Іван Сухоцкі пачаў весці дзённік сустрэч з вядомымі людзьмі. І цяпер час ад часу, дастаючы, як з доўгай памяці, занатоўкі аб гэтых сустрэчах, ён радзе нас цікавімі апавядамі. Так у зборнік трапілі мастацкія нарысы пра пісьменніка Максіма Танка і Аляксандра Карпюка, краязнанчага настаўніка Беларусі Апанаса Цыхуна, заслужанага работніка культуры Беларусі Аляксандра Шылдоўскага, мясцовага паста-песенніка Янку Насуту. І ўсюды аўтар выдзяляе іх душэшнасць, працавітасць, адданасць роднай мове і культуре.

Хаця ў некаторых апавяданнях адчуваеца нячоткасць, расцягнутасць сюжэта ("Пятая палата"), адцягваючы ўвагу карэктурныя недахопы, аднак "Звонкая рэхва" гучыць як звонкая заяўка Івана Сухоцкага. Пажадаем яму новых творчых поспехаў.

Іван Буднік,
Гародня.

Рэдактар знакавай для горада Ліда газеты "Ziemia Lidzka", якая выдавалася ў нашым горадзе з красавіком 1936 г. па жнівень 1939 г., Уладзіслаў Абрамовіч (1909-1965) нарадзіўся у Новым Двары каля Трокі 9 траўня 1909 г. у беднай сям'і кавалі Яўстаха і Урушулі (з Белапятровічаў) Абрамовічаў. Ягоны бацька быў летувісам а маці беларускай*. Пра нацыянальнасці сваіх бацькоў ён пісаў сам, запаўняючы розныя анкеты. Бацька Яўстах, сын Міколы нарадзіўся ў 1875 г. і памёр ў 1922 г., маці Урушула нарадзілася ў 1879 г.

У 1914 г. сям'я пераезжала ў Кашадары (зараз - Кайшадоры), і ў гэтym жа годзе памірае маці Урушула. Пад час Першай сусветнай вайны паміраюць троі сястры і два браты Уладзіслава Абрамовіча.

У 1917 г. 6-ці гадовы Уладзіслаў ідзе ў школу, але мала што разумее, бо бацька чамусьці аддаў яго ў школу з немецкай мовай выкладання.

Бацька жэніца яшчэ раз і з невядомай прычыны патрапляе ў турму, дзе 13 снежня 1922 г. памірае, а мачаха аддае малога Уладзіслава пасвіць жывёлу.

Праз два гады трывацца патрапленим Уладзіславу нейкім чынам удаеца прыехаць у Вільню, дзе з 1918 г. жыў ягоны старэйшы брат Рамуальд. Пасяліўшыся ў брата, Уладзіслаў шукаў любую фізічную працу, каб заробіць на жыцці.

У 1925 г. 16-ці гадовы юнак уладзівуеца вучнем да краўца Б. Вайнерыса па вуліцы Троцкай - і працуе тут чатыры гады. Здольнага, разумнага і працавітага хлопца бярэ пад сява апеку ксёндз Юзаф Вайчунас, дзякуючы якому Уладзіслаў не юдаочы працу ў краўца змог наведваць вячэрнюю школу і ў 1926 г. атрымаў адукацыю, дастатковую для паступлення ў польскую гімназію імя Крашэўскага, куды яму таксама дапамог паступіць ксёндз Вайчунас. Восеню 1929 г., атрымаўшы пасведчанне аб 7-мі гадовай адукацыі,

Уладзіслаў Абрамовіч

Да 105-х угодкаў з дня нараджэння

Абрамовіч пераходзіць ў гімназію для занятых на працы, у якой быў лепшы для занятага вучня рэжым наведвання ўроўкаў.

З-за слабага здароўя Уладзіслава не бяруць у войска. З чэрвеня 1929 г. ён пераходзіць працаўца на пошту Вільнія-2, якая знаходзілася каля чыгуначнага вакзала, дзе да 9 красавіка 1930 г. ён сартуе крэспандэнцыю. Потым, з кастрычніка 1930 г., уладзівуеца на сезонную працу архівістам у архіў павулицы Дамініканскай 4, на гэтym месцы затрымліваецца да канца траўня 1931 г.

У 1930 г. Уладзіслаў Абрамовіч заканчвае навучонне ў гімназіі. У tym жа годзе сябар Абрамовіча па гімназіі і супрацоўнік выдавецтва "Зніч" Станіслаў Мярло на свае грошы выдаў дэбютны зборнік вершаў маладога паэта "Switanie myslí". У 1933 г. ён жа выдаў другі зборнік які называўся "Regionalne".

Экзамены пры заканчэнні гімназіі Уладзіслаў здаваў троі разы і таму пасведчанне аб сярэдняй адукацыі (матуру) атрымаў у гімназіі імя Лелявея толькі ў 1933 г., матура дае журавілістам з'ехаць з Гарнянскай, зноў на вуліцу Замкавую, 4/7, тэл. 166, праз год журналисти з'ехаць з Гарнянскай, зноў на вуліцу Замкавую, 4/7, тэл. 73, а з 1939 г. рэдакцыйныя газеты месціліся ў памішкіні Лідскага музея па адрасе: вуліца Сувальская, 3. Усе гады месячнік друкаваўся ў друкарні Зяльдовіча. "Лідская Зямля" была адзінным краязнаўчарэгіяльным выданнем у Заходній Беларусі таго часу, нічога падобнага не было нават у Вільні, да жніўня 1939 г. месячнік выдаў 41 нумарам.

Абрамовіч вельмі жадаў вучыцца ў Віленскім універсітэце імя Стэфана Баторыя, але не мёў грошай. Таму малады чалавек паступіў на завочны аддзел Вышэйшай школы журналістаў у Варшаве, якая хоць і не давала вышэйшай адукацыі, але пасля яе заканчэння у 1934 г. будучы рэдактар "Лідской Зямлі" атрымаў сталую прафесію.

З 1933 г. Уладзіслаў Абрамовіч пачаў працаўцаў карактарам у выдавецтве "Зніч" а потым журналістам у газете

"Кур'ер Віленскі". Тады ж ён зацікавіўся сучаснай летувіскай пазіціяй і пачаў перакладаць яе на польскую мову, першыя пераклады выйшлі ў 1935 г. у Наваградку ў зборніку "Wybor najmłodszej poezji litewskiej". Так сама перакладаў і летувіскіх празаікаў: Петраса Цвірку, Антанаса Венцлаву, Казіса Баруту, Ёнаса Марцінкявічуса, Ёнаса Балтушыса і інш.

На пачатку 1936 г. ён узначаліў бюро газеты "Кур'ер Віленскі" ў Лідзе. Наш горад атрымаў вельмі працаздольнага чалавека з выдатнымі арганізацыйнымі і літаратурнымі здольнасцямі які адразу знайшоў аднадумца і пачаў выдаваць вельмі важную ў гісторыі горада Ліды газету "Лідская Зямля" (Ziemia Lidzka).

Першы нумар новага месячніка выдаў ужо 15 красавіка 1936 г. Рэдакцыя "Лідской Зямлі" месцілася там жа, дзе і карэспандэнскі пункт газеты "Кур'ер Віленскі" ў Лідзе: першапачаткова - у дому 4/7 па вуліцы Замкавай, з красавіка 1937 г. у д. 8 па вуліцы Гарнянскай, тэл. 166, праз год журналисти з'ехаць з Гарнянскай, зноў на вуліцу Замкавую, 4/7, тэл. 73, а з 1939 г. рэдакцыйныя газеты месціліся ў памішкіні Лідскага музея па адрасе: вуліца Сувальская, 3. Усе гады месячнік друкаваўся ў друкарні Зяльдовіча. "Лідская Зямля" была адзінным краязнаўчарэгіяльным выданнем у Заходній Беларусі таго часу, нічога падобнага не было нават у Вільні, да жніўня 1939 г. месячнік выдаў 41 нумарам.

Абрамовіч напісаў у месячнік шраг выдатных артыкулаў, рэдагаваў артыкулы іншых бліскучых аўтараў, сярод якіх, акрамя яго, лепшымі былі Аляксандар Снежка, Антон Гржымайла-Прыбытка і канешне бліскучы лідскі гісторык, верагодна, лепшы за ўсе часы знаўца лідской гісторыі, Міхал Шымялевіч. Лідскі месячнік меў найвышэйшыя атэстаты ад вядучых інтэлектуалаў тагачаснай Польшчы. У 1938 г. Абрамовіч выдаў книгу "Наваградская старонка" (Wladyslaw Abramowicz. Strony Nowogrodzkie. Szkice Krajoznawcze z 25 ilustracjami. Lida, Nakl. wyd. "Ziemi Lidzkiej". 1938.), якая атрымліваў высокую ацэнку адмыслоўцаў.

Так сама ў 1936-39 гг. Абрамовіч штодзённа пісаў пра лідскі падзеі ў "Кур'ер Віленскі" і такім чынам стварыў

найцікавейшую мазаіку падзеяў на нашым рэгіёне. Пра гэты пeryяд жыцця рэдактара "Лідской Зямлі" я пісаў у № 2 (66) "Лідская лягатіца".

Пасля жніўня 1939 г. Уладзіслаў Абрамовіч вяртаецца ў Вільню. З 1 ліпеня 1940 г. па 22 чэрвеня 1941 г. працуе ў літоўскім інфармацыйным агенцтве ELTA як рэдактар-каментатар. У tym жа 1940 г. жэніцца з Кацярынай Гінтаўт-Дзевялтоўскай, якая да гэтага часу шмат гадоў працеваляла перакладчыцай з польскай мовы на летувіскім радыё, што вяячала на Польшчу.

Абрамовіч напісаў у месячнік шраг выдатных артыкулаў, рэдагаваў артыкулы іншых бліскучых аўтараў, сярод якіх, акрамя яго, лепшымі былі Аляксандар Снежка, Антон Гржымайла-Прыбытка і канешне бліскучы лідскі гісторык, верагодна, лепшы за ўсе часы знаўца лідской гісторыі, Міхал Шымялевіч. Лідскі месячнік меў найвышэйшыя атэстаты ад вядучых інтэлектуалаў тагачаснай Польшчы. У 1938 г. Абрамовіч выдаў книгу "Наваградская старонка" (Wladyslaw Abramowicz. Strony Nowogrodzkie. Szkice Krajoznawcze z 25 ilustracjami. Lida, Nakl. wyd. "Ziemi Lidzkiej". 1938.), якая атрымліваў высокую ацэнку адмыслоўцаў.

Так сама ў 1936-39 гг. Абрамовіч штодзённа пісаў пра лідскі падзеі ў "Кур'ер Віленскі" і такім чынам стварыў

Леанід Лаўрэш

губствам у Вільні". Самазабойства адбылося пасля разводу з жонкай. Пакінуў кароткую запіску: "Я паміраю за дружбу народу! Мая дачка Барбара, калі ласка, даруй і зразумей, я павінен быў гэтак зрабіць".

Пахаваны на Росах пад каменным надмагілем улева ад галоўнай брамы (блізка да яе), каля яго магілы - магіла Марыі Пілсудскай, першай жонкі Юзафа Пілсудскага.

Бібліографія прац Уладзіслава Абрамовіча.

Кнігі:

1. Switanie myslí (poesja), Druk "Znicz", Wilno 1930.
2. Obraz współczesnej poezji litewskiej, Druk "Znicz", Wilno 1932.

3. Regionalne, Druk "Znicz", Wilno 1933.
4. Antologia. Wybor najmłodszej poezji litewskiej, Druk "Znicz", Wilno 1935.

5. Strony Nowogrodzkie, Druk A. Narkiewicz, Wilno 1938.
6. Trumpas lietuviu kalbos vadovelis (mokyti paciam be mokytojo pagalbos), Kaunas "Sakalo" leidykla 1939.

7. Vilniaus ir Maskvos spaustuvininkas Ivanas Fiodorovas, Kaunas 1941 (zurn. Kultura nr.3) (pirmasis rasynis liet.k.)
8. Seksterny wykładowów kowienskich Adama Mickiewicza 1819-1821, opracował Władysław Abramowicz, Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej, Wilnius 1956.

9. Pismienictwo i ksiežka na Litwie, Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej, Wilnius 1957.
10. Lietuvos TSR Mokslu akademijos rankrastiniu darbu ir disertaciju bibliografija 1946-1956, sudart V. Abramavicius ir K. Cepiene, Lietuvos TSR Mokslu Akademine Centrine Biblioteka, Vilnius 1958.

11. Valerijonas Vrublevskis, Valstybine politines ir mokslyines literaturos leidykla, Vilnius 1958.
12. Tadas Vrublevski, Valstybine politines ir mokslyines literaturos, Vilnius 1960.

13. Feodaliniu zemes valdu Lietuvoje inventoriu aprasymas, sudare V. Abramavicius Lietuvos TSR mokslu akademija. Centrine biblioteka, Laikrasciu ir zurnalui leidykla, Vilnius 1963.
14. Tarasas Sevcenka ir Vilnius, Valstybine grozine literaturo leidykla, Vilnius 1964 m.

- У Абрамовіч апублікаў яшчэ 69 перакладаў.

Больш поўны варыянт эпага артыкула, а таксама спіс усіх перакладаў можна будзе знайсці ў адным з чарговых нумароў "Лідскага лягатіца".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубіцкі, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tmb-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Газета падпісаны да друку 29.09.2014 г. у 10.00. Замова № 2620.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпісі: 1 мес.- 5600 руб., 3 мес.- 16800 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрес рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрес для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by